

СПОР СРБИЈЕ И БУГАРСКЕ

Цетиње, 12. јуна

У спору, који води Србија с Бугарском, врло се много помиње уговор о савезу и једна и друга се страна на њ позива кад хоће да покаже да је у праву. Како је уговор тајан, то се у јавности позитивно мало што о њему зна и о његовим одредбама се само нагађа. Међутим сад „Тан“ доноси ова важна открића о њему:

Ми смо у стању да саопшtimo ако не потпун текст, а оно потпуну садржину тајних српско-бугарских споразума, који су сад изнесени, због спора око Македоније, пред суд Руског Цара. Те споразуме, потписане 13. марта 1912., представљају три акта.

У уговору се, на првом мјесту, постављају међусобне гаранције за независност и интегритет Србије и Бугарске.

Уговор предвиђа заједничку дефанзивну акцију против сваког покушаја са стране да се анкетује, окупира или војнички посједне, макар и привремено, који било дио балканске територије који се налази под турском влашћу.

Исто тако, уговор предвиђа склапање војне конвенције, која има да буде саставни дио уговора и у којој треба да се одреди до најситнијих појединости шта која страна има да предузме у случају рата.

У тајном додатку уговора предвиђа се заједничка војна акција против Турске, за случај да интервенција уговорних страна постане нужна због унутрашњих нереда у Турској, или за случај да одржање status quo-а на Балканском Полуострву дође у питање због спољашњих или унутрашњих прилика.

Сва завојевања у земљишту, извршена помоћу заједничке акције, имају по додатку уговора да подпадну под заједничко господарство (кондоминиум). Ликвидација заузетих земаља има да се изврши у року од три мјесеца од закључења мира са Турцима, на овој основици.

Србија признаје Бугарима право на територије које се налазе источно од планине Родопа и ријеке Струме. Бугарска признаје право Србији на територију која се налази сјеверно и западно од Шар-планине.

Што се тиче земљишта, које се налази између Шар-планине, Родопа, Архипелага и Охридског Језера, за њих је предвиђен овај споразум:

Ако и Србија и Бугарска буду нашле да је организација тих територија у аутономну провинцију немогућна због општих интереса српске и бугарске народности или због других узрока, унутрашњих или спољашњих, према тим територијама има се овако поступити:

а) На карти, која је придодана овоме акту, повучена је линија од мјеста Големи Врх, сјеверно од Криве Паланке. Линија пролази средином Овчег Поља, прелази Вардар на неколико километара сјеверно од Велеса и силази на Охридско Језеро, у близини и сјеверно од вароши Охрида.

б) Бугарска се обавезује да ту границу прими, у случају да се

Руски Цар, који ће бити позван као највиши судија по тој ствари, изјасни у корист те границе.

в.) Једна и друга страна се обавезује да приме, као дефинитивну, линију коју Руски Цар буде означио у горе повученим границама као линију која највише одговара правима и интересима обију страна.

г.) Сваки неспоразум, који би избио приликом тумачења или примјене макар кога става из овога тајног додатка уговору или војне конвенције биће подвргнут дефинитивној одлуци Русије, чим једна или друга страна буде изјавила да сматра, да је немогућно доћи до споразума директним преговорима.

Бугарска и Србија се обавезују да, у случају рата, уђу у Турску са овом снагом: Бугарска најмање са 200.000 бораца, а Србија најмање са 150.000 бораца.

У случају да Србија и Бугарска, послије претходног споразума, објаве рат Турској, и једна и друга се обавезују да на вардарско војиште пошљу војску од најмање 100.000 бораца.

У случају, да Аустро-Угарска нападне Србију, Бугарска је дужна да одмах објави рат Аустро-Угарској и пошље у Србију војску од најмање 200.000 бораца. Та војска има да, заједно са српском војском, води све операције, било офанзивне, било дефанзивне. Бугарска чак узима обавезу према Србији, у случају да Аустро-Угарска, под буди каквим изговором, са одобрењем Турске или без турског одобрења, уђе у Новопазарски Санџак. Ако та акција Аустро-Угарске изазове од стране Србије објаву рата или ако Србија, да би заштитила своје интересе, убади своје трупе у Санџак и тада дође у оружан сукоб са Аустро-Угарском, Бугарска јој дугује исту помоћ, предвиђену против Аустро-Угарске.

Прва два акта потписали су владоци и предсједници министарства обију земаља. Трећи су потписали и они и шефови генералштаба српског и бугарског.

Одговор Бугарске

— Садржина ноте бугарске владе —

Одговор на предлог Србије и Грчке у погледу демобилизације предан је бугарским посланицима у Биограду и Атини. У њему се усваја демобилизација под условом да независни пристају на кондоминиум на спорним територијама, тј. да у зони Егри Паланка, Велес, Прилип, Битољ, Охрид, а тако исто и доље на југу код Грка у Водени итд. поред српских односно грчких трупа посаду држе и бугарске трупе.

«Мир», јављајући да је бугарска влада једновремено и подједнако одговорила и српској и грчкој влади, износи и садржину ноте. Он је овако излаже:

«У одговору се констатује да су Србија и Грчка почеле прве и одавно да врло демонстративно гомилају војску на бугарској граници. Бугарска се јасно изразила против те противсавезничке концентрације Срба и Грка и још 13. априла је тражила да се српско-бугарски спор ријеша не оружјем већ арбитражом, како је уговором предвиђено.

Али савезници не само да су наставили гомилати војску, него су званичним декларацијама — какве су биле изјаве српског ми-

нистра финансија и војног у Скупштини — изјављивали да ће бити демобилизације прије по што се подијело освојене земље.

Такво несавезничко поступање приудило је Бугарску да предузеше превентивне мјере.

Ако пошљедњим нотама наши савезници искрено примају наш поглед (арбитражу), ми разумије се, пристајемо на узајамну демобилизацију.

Али неопходно је да у оспореним мјестима заинтересоване државе оставе мјешовите гарнизоне са равном бројном снагом. То ће олакшати и демобилизацију и отклониће свако неповјерење.

А да би се што прије учинио крајспорovima, бугарска влада предлаже српској влади да одмах пристаје да се остави Русији, као арбитражу, да донесе суд, и у ту сврху обије владе да у року од неколико дана Русији изложе своје захтјеве у обиму уговора“.

Србија у спору

— Гледиште Србије у спору с Бугарском —
Захтјеви Србије

Према саопштењима из Биограда, захтјеви Србије у спору свом са Бугарском ови су:

Да се ни под коју цијену не може остати на дословној бази правобитног уговора са Бугарском и да се тај уговор мора ревидирати, односно: да се мора диоба територија провести на другим основама него што су одредбе уговора о диоба.

Да се диоба мора провести тако, да Србија на југу граничи са Грчком и то само са Грчком тако, да се бугарски територији не протегне као клин између Србије и Грчке и да остане вардарска железница искључиво на територији Србије и Грчке, а Бугарска да ни на који начин и ни у којој форми не граничи са Арбањом нити јој се одвише приближи.

Да нове границе од старе тремеје до испод Велеса буду добре стратешке границе нарочито у околини Криве Паланке и на Овчег Пољу, које сачињава кључ за одбрану Скопља.

Најпослије споразумна је Србија са Грчком да у обостраном интересу мора бити добрим разграничењем добро заштићена околина Солуна.

Те захтјеве поткрепљују тиме што они обухватају *животне* интересе Србије, јер су они гаранција за слободан политички и економски развој њен, а уз то и *трајни ојстанак и развитак балканског савеза*.

Због тога у Србаји и постоји ријешеност да се за ове захтјеве војује до краја како би се тиме користило не само Србија него, шта више, и Европи и Балкану и Словенству, пошто се само *тако* моћи доћи до жељеног циља, да се одржи савез, осигура његов успех и одржи мир на Балкану. Сад је, разлажу, за то вријеме, а општи интереси захтјевљу; да се *тако* ријеша, па да то ријешење буде дефинитивно.

Мирољубивост Србије

Из Бугарске се оптужује Србија како нема мирољубиве намере и како је она изазвала спор, који се сада води између Бугарске и Србије. У Србији се то спори и као доказ њихове мирољубивости наводе се ови примјери:

Још прије три мјесеца Србија је званично ставила своје предлоге Бугарској односно ревизије уговора и становишта свога односно диобе територија, на што Бугарска није одговорила. Прије непун мјесец дана послала је поновно Бугарској потанко образложену ноту о тој ствари, на коју није добила одговора све до данас;

Што је након узалуднога чекања на одговор јавно у форми Пашићевог експозеа, који је био стваран, ни најмањом алузијом увредљив за Бугарску, мирољубив и о стварним захтјевима само општ, развила своје гледиште и што је Пашић послије тога пошао на састанак са Гешовом, који је, полазећи на састанак, већ био на пола демисионара;

Што је одустала од ургирања одговора ни своје ноте и одржавања састанка министара, а уместо тога *саа* спонте предложила без икаквих резерва Бугарској демобилизацију, што је Бугарска сада стварно одбила;

Што је српски краљ пристао у принципу и на руску арбитражу, и што Пашић иде у Петроград, да и ту на заједничком састанку балканских министара покуша спор мирно ријешити;

Што није силом реагирала ни на један напад бугарске војске и на бугарска прелажења граничне зоне;

Изражујући то, у Србији још истичу да ће у томе правцу и даље радити све до год то не буде на штету њеног и савезног интереса. Према томе Србија ће учинити све што до ње стоји, да се спор на миран начин ријеша, али у исто вријеме да ће се свима средствима бранити од бугарске инвазије.

Упорно држање Бугарске

— Опасност рата није избјегнута —

И крај свега оптимизма који влада о спору Бугарске са својим савезницима, Србијом и Грчком, као што сви знаци говоре, опасност рата није избјегнута и није искључена могућност да се спор опет заопштри и да се не ријеша мирним путем. За све ово окривљују највише Бугарску, јер јој замјерају што неће да зна ни за савјете и преклињања цијелог Словенства ни за очинско посредовање Руског Цара, који се јако заложу да спријечи сукоб и да упути савезнике на споразум. Нарочито јој се пребацује што се устеже и што пријети да неће никог послати у Петроград док је у *Беч* и *Берлин* већ послала у нарочитој мисији досадашњег предсједника министарства, Гешова.

Мишљење о вјероватном сукобу преовлађује.

Тако „Südslavische Korrespondenz“ јавља из Петрограда, да на мјеродавним мјестима изјављују, да за сад изгледа, као да се наде у мирно ријешење конфликта међу савезницима неће испунити и да положај од озбиљности свога карактера ништа није изгубио. Очекивања, да ће Царев брзојав брзо рашчистити ситуацију, не испуњавају се, а послије службених бугарских изјава ишчезава и нада на успешан састанак четворице министра предсједника, тако, да постаје умјесно питање, хоће ли до овога састанка у опште доћи.

Мјеродавни српски кругови мишљења су, да се ствар у овом или оном смислу мора што прије ријешити. Српска штампа иде за тим, да се учини што прије крај неизвјестности. Српска влада стоји сада као и раније на гледишту, да се уговор са Бугарском мора подврћи ревизији, а исто тако и Бугарска не напушта своје гледиште.

У Бугарској су, крај осталог, незадовољни и брзојавом руског Цара. Она се бави њиме опширно и подвргава га оштрој критици.

„Вјесник“ каже, да је тон Царева брзојава тако увредљив, да у оваквом тону не би општио ниједан суверен ни са својим вазалом. Бугарска је самостална држава и неће допустити никоме, да јој заповиједа. Ми не можемо разумјети — каже даље „Вјесник“ — зашто се Цар у опште обратио на Краља Фердинанда, кад ми не тражимо ништа друго него то да се испуни уговор. Руски Цар требао је да тражи од Српског Краља, да он присили своју владу, да испуни у-

говор. Нас чине одговорнима за рат, али ми ћемо раи и отпочети ако Србија не ирисћане на наше гледиште и нећемо се обазирати на одговорност пред Словенством у чије име се тражи од нас да цо-уустимо.

Судбоносна криза на Балкану сад је на прелому и ова седмица ће нам сигурно показати којим ће се правцем поћи.

Али и поред свега оваког песимистичног стања не треба губити сваку наду на мирно ријешење кризе. До сада је било неколико пута наглих преокрета, па није искључено и да у задњем часу крене стање на боље.

Одговор бугарске Владе

— „Самоуправа“ о одговору бугарске владе —

Јуче је предат одговор бугарске Владе на предлог српске Владе о томе, да се савезничке војске једновремено демобилизују, односно да своје војне ефективне сведу на једну четвртину њихових садашњих снага, како би се, прије свега, отклонили непотребни и огромни издаци на војску, и како би се, за тим, добило довољно времена да се исцрпно претресају и разматрају сва питања, која дијеле савезнике, те да се пресуда о тим питањима донесе са пуним познавањем ствари, и на основу правичности, која је неизоставна погодба за даље правилно и хармонично развијање политичких одношаја на Балкану.

Одговор, који је бугарска Влада дала на поменути предлог, у ствари, није одговор се одређеним обиљежјем, *иристанком* или *неиристанком*. Погодбе, које бугарска Влада износи за пријем тога предлога, такве су, да оне сам одговор обиљежавају, ако не баш као дефинитивно одбијање предлога, а оно као избјегавање правог и директног одговора. Јер одговор, којим се предлаже да се учини предлог Русији, да изврши арбитражу у року од седам дана, не може се сматрати као одговор на оно, што је предложила српска Влада.

На ноту, којом је Влада Краљевине Србије тражила да се, с обзиром на потребе будућности, изврши ревизија уговора о савезу, односно да се тај уговор *ионовно изради*, пошто је ранији уговор о томе, по самоме факту који је освједочио да Бугарска, у очи самога рата, није *кадра била увести у борбу на Вардарском војишту, обећани и уговором утврђени број војника*, од тога часа, по самоме правном схватању уговора, **престао важити**. — ни до данас није одговорила Влада Краљевине Бугарске! Међу тим, одговор, јасан и прецизан, на то питање био је потребан, и формално склапање новог уговора о савезу, захтијевала је потреба, да би се уредили односи међу свим савезницима, који су водили ратну акцију противу Турске, пошто је уговор о савезу између Србије и Бугарске *иоништен*, самим фактом да Бугарска није *била кадра дати што је уговором обећала*. Склапање новог уговора о савезу, којим би се обухватиле дужности и права савезника, било је потребно, дакле прво за то, што је првобитни уговор о савезу *иоништен* признањем Бугарске, да није кадра одговорити капиталној обавези својој по уговору у погледу *улога* који је имала унијети у ратну акцију противу Турске, и друго за то, што су се тим новим уговором имали да уреде даљи односи између два савезника.

Бугарска Влада, као што се види, оклијева да даде јасан одговор на предлог чије усвајање има јасно да одреди реципрочне односе међу савезницима, и да постави основу за правилно расправљање свих спорних питања. Она, бар по писању бугарске штампе, настојава у томе да остану у важности оне одредбе из ранијега уговора о савезу између Бугарске и Србије, које говоре о *правима* два савезника, то јест о диоби од Турске освојених територија у Македонији али ни мало не узима у обзир одредбе, којима се одређују *њихове дужности*, то јест којима се утврђује *величина улога* свакога савезника! Она се и за арбитражу Русије, предвиђену за спорне случајеве, позива само на одредбе о диоби Македоније, трудећи се да јој тиме ограничи дјелокруг, и за ту своју тежњу позива све на уговор, из кога је морала отказати извршење главне обавезе своје о *улогу* који је имала унијети у савезнички, заједнички посао!...

По таквом схватању уговора, Бугарска је могла, без губитка у погледу својих права, *самовласно одрећи* да даде уговором утврђену величину улога, и оно што је имала дати у Македонији, употребити у Тракији, *иа ову узети као сво-*

ју засебну добит а у Македонији тражити за себе све оно, што би имала добити да је за њено освојење унијела уговором утврђени улог и ако тај улог није унијела? Такво схватање уговорнога права бесмислено је и монструозно. Оно представља, на примјер, слику двојице предузимача, који би имали да подигну грађевину у коју би свако имао да унесе по 100.000 динара свога капитала, и да по свршетку грађевине, подјеле добит на једнаке дјелове, утврдивши све то и писаним уговором. Кад је требало приступити раду, један од предузимача изјави, да не може унијети уговором предвиђени капитал у ортакчу предузеће, пошто се ангажовао на другоме послу, те онај други ортак сам доврши грађевину својим капиталом. По свршетку посла, онај други предузимач обраћа се овоме тражећи половину добити по уговору, и ако своју обавезу о улогу својега капитала није испунио. Може ли и гдје бити Суда, који би усвојио и такве захтјева?!... Тако изгледа данас позивање Бугарске на уговор о савезу, кад је ријеч о подјели од Турске освојених територија у Македонији.

Србија и Бугарска, *иравно говорећи*, ушле су у рат противу Турске са уговором о савезу *који већ више није вриједио*. Њихова акција ишла је у једноме правцу, и то је све. Обије су тежиле једноме циљу, *да иобиједо Турску*: Бугарска у Тракији, Србија у Македонији, па су то и постигле. По уговору, објект савезничке акције била је Македонија а не Тракија. По споразумима војске су се могле премјестати с једнога ратишта на друго, али пошто изврше уговором одређене задатке на земљишту, које уговор предвиђа. Бугарска *моли* Србију за помоћ у Тракији, очито за то, што, по уговору, *није имала ирава да тражи* ту помоћ. Србија даје ту помоћ, не што ју је била *дужна дати, јер је уговор на то није обавезивао* него за то што то иде у прилог циљу, који је она себи поставила: да се побиједи Турска.

Рат се свршио. Бугарска задржава себи цијелу Тракију са Једреном, и ако ју је освојила уз стварну помоћ Срба и Грка. Од Србије, која је *својим трудом, својим напорима и жртвама* освојила територије, које држи у Македонији, тражи да јој уступи највећи дио тих територија, *иа уговором који није био у важности, јер га је иоништила сама Бугарска*, признавши да *није кадра* за освојење Македоније *дати онолико колико се обвезала уговором!*

Такво је гледиште Бугарске, а до скорог полуслужбени орган бугарске владе, „Мир“ обарајући наше тврђење о *справедљивости* на основу које „Балкански Савез“ једино може постојати, доказује, како „право и справедљивост не морају увијек ићи паралелно, ако се по некад чак и сукобљавају“ и т. д. Па, на основу тога резеновања, тврди како, бајаги, Бугарска има *ираво, уговорно ираво* према Србији!..

Кад је ријеч о арбитражи Цара Русије, која има да дође ако не успје састанак четири Предсједника влада савезних држава, на који су ови позвани у Петроград, Србија и Бугарска стају, и у томе питању, на два различна гледишта. Бугарска, на примјер, у тежњи да ограничи круг рада тој арбитражи, позива се на уговор, који је она сама *иоништила* признањем, да није кадра дати уговором предвиђен улог свој за ратиште у Македонији. Србија, на против, стоји на гледишту, да уговор о савезу *нема важности*, по што друга страна није могла одговорити обавези својој, примљеној уговором, да на Вардарско војиште доведе својих 100.000 бораца. Она прима арбитражу Цареву — ако се на састанку Предсједника министарстава не могне доћи до споразума о подјели кондоминијума, — не што би је на то нагонио уговор, који је престао важити, него по неограниченом повјерењу у правдољубље Високога Арбитра; по *вјековним заслугама* Русије за ослобођење и опстанак балканских Словена; по искреном признавању свих оних неизмјерних и скуних жртава Русије за добро балканских хришћана, по коме би Бугарска, да у њених државника и политичара има искрене осјећања за те ствари, требала да предњачи свим другим Словенима у љубави и поштовању према Русији. Ми држимо да Србија има основа вјеровати, да *ће потребе државнога јој ојстинка и обзир на њено иштено савезничко држање у минулом рату*, пред праведним Судом Царскога Судије, претегнути над мегаломанским и претјерано себичним прохгјевима Бугара, и да ће се политичким односима на Балкану поставити основа, повољна и потребна за правилно развијање и напредовање свих балканских народа и држава.

Најновији извјештаји

— Биоградски Пресбиро —

Биоград, 8. јуна

Чарке на граници

Извјештаји са границе који стижу од војних власти побуђују поново узнемирења. Из тимочке дивизије јављају о засједном пуцању бугарских војника на српске страже код села Химзали, сјеверо-западно од Дојрана, које је трајало 10 минута. Том приликом је рањен један српски поднаредник. Јучер опет напали су Бугари у пола три по подне српску предстражу код Осегова. Бугара је било 50, али су сузбијени без српских губитака. Из дунавске дивизије јављају да је прејучер дошло до чарке код Злетовца са бугарским четницима, када је погинуо један српски поднаредник и два редова, док су четници уз губитке претјерали преко ријеке. Види се, да на разним тачкама почињу Бугари што војском, што четницима да узнемиравају српске позиције.

Гледиште у Србије

Пут Пашићев у Петроград још је неизвјесан, јер док није одређен рок састанка и док се не зна хоће ли поћи Бугари треба чекати са одласком. Србија је ријешила да на Бугарске ноте одговори да треба најприје покушати директан споразум, послите тек арбитражан, а на услове демобилизације, како их ставља Бугарска, не пристаје, него ће вјероватно изјавити велесилама да је Србија спремна демобилизати истовремено са осталима, препуштајући њима да Бугарску принуде на то. Србија уз то може ући у директне преговоре савезника ако добије гаранције да ће се расправљање водити без обзира на безусловну одбијање ревизије уговора од стране Бугарске. Након тога ће се видјети хоће ли Бугарска ући у преговоре и поћи у Петроград да демобилизацију, или ће остати код својих захтјева, које Србија не може примати. Ситуација је према томе веома критична а опасност сукоба све већа и непосреднија.

Финансије Србији

Србија располаже довољно новцем за евентуални даљи рат од неколико мјесеци. Она је исплатила недавно ануитете дугова до конца године и министарство финансија позвало је војне области да пошаљу спискове оних војника државних чиновника који за вријеме ратне службе нијесу подigli своје чиновничке плате, које ће им се по пријему спискова одмах исплатити за цијело вријеме.

Говор грофа Тисе

Тисин говор побудио је овдје велику пажњу, па се из њега закључује да монархија неће спрјечавати ни мирно ни оружано директно рјешавање споразума између савезника.

Престолонашљедников пут

Престолонашљедник је још увијек овдје. Вијећања министарства се држе свакодневно. Данас је вијећао Пашић са представницима своје странке и изложио им положај и намјере. Вијести да ће Престолонашљедник поћи у Петроград до сада се никакo не потврђују, шта више спори се исправност тих вијести.

Биоград, 9. јуна

Трећа нота Србијина

На бугарски одговор на српску ноту о демобилизацији и ревизији

уговора одговорила је српска влада трећом нотом, којом наглашава да се неумјесна дискусија о томе која је страна изазвала концентрацију војске редукацијом уклони. Услови бугарске о демобилизацији неприхватљиви су. У ноти се спор означава овако: Србија сматра уговор да је ништаван. Бугарска тражи његово потпуно испуњење. Србија сматра да је спорна цијела зона између Струме, Родопа и Охрида и Шар-планине; Бугарска означаје као спорну само зону између Шар-планине и линије тромеђа Охрид. Србија сматра да има сама право на окупацију цијеле спорне зоне, коју је освојила само њена војска, а мјешовита окупација има мјеста само на терену који су заузеле обје војске. Захтјев Бугарске на мјешовиту окупацију цијеле спорне зоне неприхватљив је и онемогуђује демобилизацију. Српска влада остаје при предлогу да се одмах приступи безусловној редукацији војске, да се предсједници министарства савезника састану што прије у Петрограду ради покушаја непосреднога споразума и у случају неуспјеха рада да се приступи арбитражи на новој и широј основи свих оних спорних питања, која се доносе на кондоминијум а не тангирају животне интересе Србије између Бугарске с једне стране и осталих балканских савезника с друге. Ова нота, предана још у петак, јасно изражава гледиште Србије и Бугарске. Има се сад да одлучи иде ли Бугарска на састанак у Петроград уз ове услове. Слични услови вриједиће и за позив Русије на састанак. Дали ће доћи до састанка још је посве неисвјесно; неизвјесан је још и даљи модус процеденда, јер су овом нотом прилично исцрпљена дипломатска средства Србије односно даље тактике.

Оставка Пашићеве владе

И у самој влади јавиле су се извјесне диференције и ушљед несугласице у прилу саме владе, како се данас пред вече и званично објављује, Пашићев кабинет је предао Краљу демисију јутрос. Одлука о даљним мјерама стоји сада у руци Краљевој. Престолонашљедник још је увијек овдје. Спалајковић је допутовао јутрос у Биоград.

Бугарски бјегунци

Пошто у пошљедње вријеме све већи број бугарских војника пребјегава границу тако, да их има неколико стотина, то ће сјутра доћи из Скопља први транспорт од двије стотине њих. Врховна команда одредила је да се од сада више не примају бјегунци, јер је опасност од заразе колером, која управо бјесни у бугарској војсци.

Биоград, 10. јуна

Министарска криза

Министарска криза још није ријешена. На мјеродавном мјесту кажу да ће нешто дуље трајати. Сондирање је, чини се, показало да друга која странка у мјесто старорадикалне не би хтјела предузети владу ни у ком случају. Политички кругови данас сматрају да ће остати садањи кабинет евентуално и са неким измјенама, али министар војни Божановић и Полићевевић, који су својим демисијама изазвали кризу, остаће код своје демисије, коју мотивишу тиме да не сматрају да је опортуно да се продужива дипломатска дискусија. Пронијеле су се вијести да је криза избила највише због енергичне пресије коју је учинила у петак Русија у смислу поласка у Петроград и безусловне арбитраже. Међутим вечерас на мјеродавном мјесту одлучно демантују те вијести, тврдећи да од руске стране није учињена

никаква пресија да Србија евакуише дио спорних територија и да никаком нотом није тражила Русија да Србија безусловно пристане на арбитражу. Ове вијести веле да су из тенденциозних бугарских извора. Положај је неизвјесан, али се каже да, ако остане макар уз измјене садањи кабинет, изасланик ће свакако поћи у Петроград, ако и Бугарска изашће свог изасланика.

Биоград, 11. јуна

„Самоуправа“ о гледишту Србије

Поводом вијести Кореспондент Бироа из Софије: да се чује да је руски посланик Некљудов Краљу Фердинанду изјавио да причека још неколико дана, јер има изгледа да ће се Србија ријешити да призна уговор и арбитражу на основу уговора, објављује вечерашња „Самоуправа“ саопштење, које каже да је тај глас скован у намери да изазове забуну у свијету, као и у сврху да прикрије ону страну која је на прагу да или попусти или угази у рат. Питање о уговору, да ли у цјелини важи или не, остало је још неријешено, те ће се то ријешити или арбитражом или ратом. Трећег пута нема. Ми пристајемо да се најприје ријешити питање о уговору. Бугари су тако условили полазак у Петроград ради тога да најприје дознаду да ли ће Цар судити само на основу друге тачке уговора или на мирној бази. Међу тим стигли су одговори да Цар не жели да прими услове и жели да свака страна изнесе своје захтјеве и погледе, а он ће по савјести судити. То значи да је одбијен бугарски захтјев да се суди само на основу друге тачке уговора Српска влада остаје при захтјеву своје пошљедње ноте упућене влади бугарској, који захтјев тражи састанак у Петроград сва четири министра, а у случају неспоразума, арбитражу на најмањој основи свијех спорних питања, која не тангирају животне интересе Србије, а која су с спорна између Бугарске и свих осталих савезника. Ово саопштење тумачи се као потврда верзији да Србија на основу објашњења руског иде у Петроград на арбитражу, а Бугарска има бирати или рат или безусловни пристанак, што значи најширу арбитражу, дотично споразум и да је стављана она пред непосредну одлуку о томе. Ако је Бугарска лансирањем горњих вијести хтјела испитати садање гледиште Србије, изјављују политички кругови да га је сада дознала и нестрпљиво се очекује даље одређење Бугарске. У опште се држи да ће Бугарска поћи у Петроград и примити безусловну арбитражу.

Аустро-Угарска и Балкан

— Два говора у угарском парламенту —

Приликом буџетске дебате у угарском сабору председник нове угарске владе гроф Стефан Тиса проговорио је о држању Аустро-Угарске у садањој ситуацији, а нарочито с погледом на догађаје на Балкану. Говор његов обратио је општу пажњу и изазвао силне коментаре, те зато га и ми у изводу износимо.

Прије министра председника грофа Тисе говорио је гроф Куен-Хедервар и живо се заузео за потпуну независност балканских држава. Њима се мора препустити, рекао је, да сами одлучују о својој судбини и да се према својим силама развијају и своје интересе сами чувају. Балкански ће народи мирно међу собом живјети, ако им пође за руком, да уредне своје границе према географским и етнографском стању и својој снази, а то ће постићи лакше сами него дипломати за зеленим столом. Ми ћемо се бринути, додао је, да ови народи сачувају потпуну своју самосталност и независност. Наша је жеља била и остаје, да балканске земље припадају Балкану и заиста само балканским народима. Ми смо увијек симпатисали турском царству. На мјесто овога царства подигле су се здра-

ве и за живот способне државе. Као до сада, тако и надаље бићемо искрени пријатељи свакоме, ко буде хтио да буде наш пријатељ, а ово пријатељство неће бити извргнуто случајевима честих промјена, као што је било до сада. Али тим није речено, да ћемо ми скрштених руку гледати, што се око нас догађа. И у будуће удешаваћемо најљубиво нашу политику, на кад устреба нећемо презати и ни од енергичних средстава, да заштитимо наше интересе.

Гроф Тиса придружио се овој изјави итако да опширно образложи становиште монархије у садањој ситуацији. Рекао је, да је монархија напустила принцип status quo-a, кад је увидјела да су балкански народи били у стању да себи осигурају потпуну самосталност без улетања страних сила. Не треба да нас баца у бригу ново развијање ствари, напротив, оно отклања многе потешкоће, које су за нас постојале. Балкански ће народи од сада моћи још више да рачунају на нашу доброту. Монархија је осигурала своје становиште у погледу Адрије и независности Арбаније мирним путем и истрајношћу. Сви инциденти током ове акције показују нашу мирољубивост. Велика би погрешка била, кад би се наша мирољубивост криво схваћала и вјеровало, да би се коначно ријешење балканских питања могло ријешити против наших интереса или без нас. Ми не можемо прихватити потпуну заинтересованост, већ само у толико, у колико ми не подржавамо територијалне аспирације, нити протекторат или какав повлашћен положај тражимо. Ми морамо и чуваћемо наше интересе на Балкану. Ми нећемо тријети никаквог развитка, који би био у опрци са нашим интересима за одржање и сигурност независних балканских држава. Ово становиште морамо одржати. Питање подјеле ратних плодова сад се само примиче ријешењу и пријети ратом. За то ми морамо, да прецизирамо наше положаје према Русији. Један поступак у облику интервенције не може се сложити са потпуном самосталношћу балканских држава. Наравно, да се ми не можемо ограничити тиме да истакнемо наше становиште ако се пристане на мировни суд или медиацију, те ћемо прихватити само тако ријешење који ће осигурати потпуну независност и балканских држава, и неће никаквој сили допустити посебна права, која би ту независност крњила. То је наше животно питање. Монархија увијек да је позвана, да осигура независност балканских држава и тиме учврсти везе с њима.

Штампа у Далмацији

— Протест против строге цензуре —

У опште у цијелој Аустро-Угарској цензура штампе је врло строга, а нарочито према словенској. Али штампа у Далмацији у томе погледу још горе стоји. Тамо државни тужилац црвеном оловком немилостиво брише по читаве ступце, те неки листови врло често, због забрањених ставова, морају да издају друга издања. Тако „Dubrovnik“, „Sloboda“, „Narodnjak“ и др. готово не издаду ни један број, а да у њему што год није забрањено.

Та строга државног тужиоца побудила је посланика др. Мелка Чингрију да с друговима у царевинском вијећу поднесе министру правде ово питање:

У броју 24. листа „Dubrovnik“, који излази у Дубровнику биле су 12. ов. мј. у једном чланку који се је бавио случајем Редла, заплијењене ове стварке:

„... „дотле се је код нас Срба у сваком моменту, у свакој прилици, која би била прости израз једнокрвности, налазила и умишљала велеиздаја, буђење и тежење преко граница. Што се је ради тога с нама радило, није потребно да понављамо. Прошлост догађаја није далеко, а грдан материјал разних акта још је по архивима.“

И док се између нас тражило, налазило и стварало велеиздајника и бунтовника, дотле су они несметено на другој страни, пуној повјерења, тјерали свој посао, који је у себи више него велеиздајнички...“ Затим:

„... „Могу ли они у Бечу да из овога створе некакав суд психолошке природе и да проуче могућност, од каквих су можда елемената окружени? Могу ли да сада напакон схвате како су гдно тријести, када су међу нама Србима тражили велеиздајнике и непрестано нас доводили у везу са Србијом, па чак и у њој самој стварали лажни материјал, да нас лакше суде и осуде? Наша Монархија је кроз ово садањих пет година два пута запала у критичан положај из којег се је спасла само с тога што се прилике нијесу прецишћавале крвљу већ дипломатским начином. Оба пута имала је подметнута вучја гвожђа која јој је био намјестити Нијемац Редл, а не Срби „велеиздајници“...“

У истом броју била је заплијењена у вијести „Изаовно Јонашање“ ова ставка:

„... „Али надође тада један надпоручник 52 рег. по имену П. Р., и приступивши, окрене се према грађанима и рече им од прилике: „Мајмуни, што сте се сакупили, идите спавати!“ Тако је понашање присутне врло огорчило, па је један одговорио: „Овдје нема мајмуна, а ако их има, то сте Ви!“

Г. капетан исте регименте, каоноти разбориг човјек, казао је надпоручнику да не говори ништа, да пушти чељад на миру, и тај корак г. капетана заслужује сваку похвалу. Тешко је и предвидјети какве је последице могло да има понашање надпоручника који је, ко зна одакле долазио, тако вријеђао грађане који су до онога часа ту били при руци и у помоћи једном његовом колеги. То се понашање, у најмању руку, може назвати изазовним, и ако можда непромишљено, али је онда требало мислити прије него се тако нешто увредљиво изговори. То није начин поступања према грађанима који су ту учинили једно хумано дјело и испунили једну хумано дужност прискочише у помоћ једаноме који је помоћи требао. Па да и није то било, каквим правом се може тако вријеђати мирну чељад? „...“

Ове заплане нијесу нов доказ противзаконити праксе, која влада у Далмацији у погледу заплане новина, па за то потписани питају:

Што кани господин министар подузети да се једном стане на крај злопораби уредовне власти са стране органа државних одвјетништва у Далмацији.

Дневник

Вратио се. Његово Краљ. Височанство Књаз Мирко, послје краћег боравка на Крушевцу, вратио се на Цетиње.

Отпутовао у Биоград. Предсједник министарства г. бригадир сердар Јанко Вукотић отпутовао је преко Пећи у Биоград, откуда ће са предсједницима влада балканских краљевина продужити пут у Петроград.

Банов замјеник. Комесар у Хрватској и Славонији, Цувај, као што је и службено потврђено, одступа и њега ће замијенити, као што приватно сазнајемо, у својству замјеника бана познати загревачки судија Акурти, што показује да ствари у бановини неће поћи на боље, као што се то замишљало.

Нови општински одбор. У недељу је извршен избор новог одбора општинске Цетињске. Гласало је у свему 190 бирача, а свега је било 170 кандидата. Изабрани су за нове одборнике: г. Вуко Вулетин са 131 гласом Мило Ковачевић са 111 гласова, Мићо Баровић (104), Владимир Поповић (97), Марко Гвозденовић (82), Митар Јовановић (77), Стево Јовићевић (75), Љубо Глиомазић (72), др. Стево Огњеновић (70), Н. И. Мартиновић (67), Алекса Мартиновић (66) и Иво Пејовић (63). За замјенике су изабрани: г. Ј. Абрамовић (68), Б. Милановић (64), Томо Дубовичанин (62), Јов. М. Поповић (57), Ст. Прља (55) и А. Бер (55).

Избор општинских одборника. На Цетињу и у Подгорици вршен је ових дана избор нових општинских одборника. Грађанство је у обадвије вароши показало за избор велико интересовање, нарочито на Цетињу. Било је више листа, које су све укупно испољиле тежњу, да се оставе стари путеви и прекине са старим нерадом. Дobar знак! Само у слободи и разумној критици може бити напретка. Кроз агитације провиривала је и жеља грађанства за општинском самоуправом. Без ње се наше веће вароши неће ни развити, ни њихове општине ставити на добру основу. Пошто је нерад одозго укочио напредак, сасвијем се природно јавио покрет одоздо. Спрјечавати га, не би било мудро. Треба га само обазриво руководити да му се млада бујна снага не распарча у ситнице и беспослице, већ да сложено пође путем опште користи. На Цетињу је грађанство са досадашњим начинима направило и сувише рђаво искуство, а да се са симпатијама не би обрнуло новом снажном покрету из својих редова, који тежи за општинском самоуправом. Мијењало се особито у ових погодних седам година много моћних надлежних, чији број не стоји ни у каквој сразмјери са напретком наше пријестонице. Имали су сву власт у шакама, те су могли завести нови живот у пријестоници и у току седам година створити бар прве услове за живљење у њој. Међутим остало је све по старом. Колико је и било напретка, он је само-никао, из приватне иницијативе, која је више угушивана но што је потпомагана. Дошло се до увјерења да овако више не може бити. Пријестоница се мора уредити, ако хоћемо да нам то буде, и у

њој се морају створити основи за најпримитивнији живот. Озлојеђено досадашњим нерадом у том правцу, који је био подигнут на степен система, само је грађанство узело у своје руке бригу око уређења пријестонице. Оpirати му се, не само да би било сасвијем назадно, него и штетно.

Биоград и Цетиње. Под овим насловом „Политика“ јавља: Ускоро ће између Биограда и Цетиња бити успостављен редован аутомобилски саобраћај. Путевима се у Санџаку већ граде. Многе биоградске породице спремају се да иду љетос у Улицу мјесто у Абацију. Биће образовано нарочито акционарско друштво за уређење морских купалишта на црногорском приморју.

Црвени Крст. Одмах у почетку рата похитали су из иностранства у своју домовину Црногорке госпође: Даринка Миљанић, Милица Бакић, Тамара Петровић и Умберта Почек. Оне су у течају овог рата ревнсно вршиле дужност милосрдних сестара при Црвеном Крсту својски његујући наше рањенике, за које су награђене златном медаљом за ревност. Са госпођом Миљанића из Лозане, дошли су били и њена два сина Павле и Никола, који су такође ревнсно и марљиво радили као санитари при нашим болницама. Драго нам је што смо дознали, да је Никола Миљанић од једног хуманитарног друштва у Швајцарској, био награђен за свој рад у Црној Гори друштвеним знаком, на чему младоме Миљанићу топло честитамо.

Школска година у Србији. Као и у нас, због ратних прилика и школе у Србији нијесу дуго радиле. Према објави управе треће биоградске гимназије о свршетку школске године ријешено је: 1) Ученици чији разреди нијесу никако радили превешће се у старији разред, па ће идуће године свршити два разреда. 2) Ученици, из разреда који су радили, који су слаби из једног, два, три па и више предмета полагаће испит из тих предмета у августу. 3) Ученици VIII разреда полагаће матуру од 13—25. августа, по редовним правилима. 4) Матуранти који на матури буду одбијени на три мјесеца, полагаће испит у децембру. Семестар на Универзитету ће им се уважити и ако ће се уписати послје рока. 5) Ученици IV разреда полагају „малу матуру“ 26 јуна. Они се распуштају 22 јуна. Врло добри и одлични раде само писмени испит из српског језика, а за остале предмете добијају и на испиту оцјене које су имали на крају школске године. 6) Ученици који полагају испит приватно, дужни су савладати нескраћени програм, као у редовним приликама. Приватни испити су од 8 до 20. јула. 7) У свима разредима и на матури водиће се рачуна о перодовним приликама у земљи и оцјењиваће се блаже. 8) Предавање ће се завршити, осим у IV разреду, 30 јуна. Предавања у свима основним школама у Србији завршена су и испити су почели у свима разредима осим у четвртном, пошто ће се они доцније извршити.

Вароши у Далмацији. Објављена је најновија статистика насељености вароши у Далмацији. По тој статистици насељеност је овака: Сплет има 21.407 становника, Задар 14.056, Шибеник 12.588, Дубровник 8.958, Паг 3.717, Трогир 3.514, Котор 3.178, Стариград 2.469, Корсула 2.157, Хвар 2.054, Макарска 1963, Херцег Нови 1.535, Омиш 1.240, Будва 933, Нин 811, Скрадин 800, Раб 753, Пераст 538, Стон 485. На сваку кућу у Далмацији спада 7.2 становника, док је прије тридесет година било 7.17.

Поправљен параброд. Као што је познато, зимус се параброд угарско-хрватског друштва „Геделе“, који саобраћа између Сенске Ријеке и Котора, био насукао код Муртера и том је приликом знатно оштећен. Сада је поправљен и поново на брзој прузи саобраћа.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Многим нашим претплатницима истиче претплата крајем овога мјесеца, те је вријеме, да претплату обнове, како им се не би лист обуставио; јер лист ће се обуставити свима без разлике који не обнове претплату до конца овога мјесеца. Најзгодније се претплатити код поште. Цијена је листу на пола године: за Црну Гору перпера 5, а за иностранство 7' 2 франака у злату.

Цетиње, 6. јуна 1913.

АДМИНИСТРАЦИЈА „ЦЕТИЊСКОГ ВЈЕСНИКА“

